

Ewa Dębińska-Rudy

Reklama telewizyjna w percepcji dziecka przedszkolnego

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika 11, 73-82

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

- izolację nieletniego powinno się stosować jako środek ostateczny, a wykorzystywać tak dalece, jak to tylko możliwe środki umożliwiające nieletniemu pobyt w jego dotychczasowym środowisku (Stańdo-Kawecka, 2007, s. 344).

Stosowanie dostępnych instrumentów prawnych wobec nieletnich sprawia w efekcie, że działania podejmowane wobec nieletnich przynoszą wymierne korzyści w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości, a przede wszystkim zapewniają realizację podstawowych praw przysługujących nieletnim w zakresie ich prawidłowego rozwoju i funkcjonowania w społeczeństwie.

KONKLUZJA

Należy podkreślić, w odniesieniu do polskich regulacji prawnych, że nieletni ponosi odpowiedzialność karną tylko w wyjątkowo i każdorazowo decyduje o tym sąd rodzinny. Przepisy prawne odnoszące się do nieletnich funkcjonują w formie niecharakterystycznej dla prawa karnego. Mam tu na uwadze odchodzenie do podejścia typowo karnistycznego i skupianie się w przypadku nieletnich na realizacji funkcji opiekuńczej oraz wychowawczej, łączonej z elementami zasady sprawiedliwości. Z takim podejściem wiąże się w praktyce gradacja środków, jakie pozostają w dyspozycji sądu, i stosowaniem w kolejności środków oddziaływania wychowawczego, środka poprawczego, a w ostateczności kary wobec nieletniego. Należy pamiętać, że karę wobec nieletniego można stosować tylko w wypadkach przewidzianych prawem i tylko wówczas, gdy inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego (Górecki i Stachowiak, 2000, s. 17–18). Stosowanie takiej zasady to odchodzenie od represji i koncentrowanie się na wychowaniu i szeroko rozumianej reintegracji społecznej nieletniego, czego wyrazem są zasady określone w Ustawie z 26 października 1982 r. podkreślające istotę realizacji wobec nieletnich działań o charakterze wychowawczym, opiekuńczym i resocjalizacyjnym. W tym przypadku należy zwrócić uwagę na specyfikę i wyjątkowość przepisów Ustawy o *postępowaniu w sprawach nieletnich*. Przepisy wymienionej Ustawy wskazują wiele możliwych rozwiązań w przypadku postępowania z nieletnimi i pozwalają na indywidualne podejście do każdego nieletniego.

Regulacje prawne odnoszące się do osób nieletnich mają istotne znaczenie w funkcjonowaniu społecznego systemu opiekuńczo-wychowawczego, przed którym w ostatnich latach staje szereg poważnych wyzwań związanych z obserwowalnym wzrostem przestępczości nieletnich, obniżaniem się wieku inicjacji przestępczej czy też wzrostem ilości spraw o demoralizację. Taka sytuacja rodzi konieczność podejmowania stosownych działań przy wykorzystaniu możliwości, jakie dają obowiązujące uregulowania prawne, ale w taki sposób, aby mieć na względzie dalszy los osoby nieletniej, jej przeszłość, aspekt resocjalizacyjny i ponowną readaptację społeczną.

BIBLIOGRAFIA

- Bałandynowicz, A. (2007). Środki profilaktyczne i probacyjne w zapobieganiu przestępczości nieletnich. *Prokuratura i Prawo*, 3.
- Borowski, R. i Wysocki, D. (2001). *Instytucje wychowania resocjalizującego*. Płock.
- Gaberle, A. i Korcyl-Wolska, M. (2002). *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Gdańsk.
- Górecki, P. i Stachowiak, S. (2000) *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*. Kraków.
- Gromek, K. (2001). *Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*. Warszawa.
- Grzywińska, K. (2010). Oddziaływania wychowawczo-resocjalizacyjne wobec osób nieletnich. W: S. Bębas (red.). *Współczesne determinanty profilaktyki i resocjalizacji nieletnich*. Radom.
- Lipkowski, O. (1971). *Dziecko społecznie niedostosowane i jego resocjalizacja*. Warszawa.
- Sitkowska, K. (1998). *Odpowiedzialność nieletnich w świetle ustawy oraz orzecznictwa. Komentarz. Orzecznictwo. Ustawa i przepisy wykonawcze*. Bielsko-Biała.
- Słownik języka polskiego, t. 1*. (1982). Warszawa.
- Stańdo-Kawecka, B. (2007). *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*. Kraków.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 Nr 35, poz. 228 z późn. zm.).
- Zedler, F. (1986). *Postępowanie opiekuńczo-wychowawcze*. Warszawa.

INSTRUMENTY PRAWNE STOSOWANE W PRZYPADKACH PRZESTĘPCZOŚCI NIELETNICH

Słowa kluczowe: nieletni, przestępczość nieletnich, czyn karalny, demoralizacja, środek wychowawczy, środek poprawczy, resocjalizacja

Streszczenie: Istotną kwestią rozważań w zakresie problematyki reagowania na zachowania przestępcze wśród nieletnich jest stosowanie określonych przez prawo środków wychowawczych, poprawczych i leczniczo-wychowawczych. W polskim systemie postępowania z nie-

letnimi sprawcami czynów karalnych wyodrębniamy z jednej strony model pedagogiczno-resocjalizacyjny oparty o przepisy *Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, z drugiej zaś model uwzględniający regulacje *Kodeksu karnego*, przewidujące w wyjątkowych sytuacjach odpowiedzialność nieletnich na prawach dorosłych. Niniejszy artykuł traktuje w swojej treści o zasadach i uwarunkowaniach stosowania środków oddziaływania wychowawczo-resocjalizującego wobec nieletnich, odnosząc się jednocześnie do sytuacji, w których nieletni odpowiada jak dorosły sprawca. Znajomość tego rodzaju zagadnień to w praktyce właściwe postępowanie wobec nieletnich, a co za tym idzie, to także prawidłowa realizacja podstawowych praw przysługujących nieletnim w zakresie ich prawidłowego rozwoju i funkcjonowania w społeczeństwie.

LEGAL INSTRUMENTS USED IN THE REACTION TO JUVENILE DELINQUENCY

Keywords: juvenile, juvenile delinquency, criminal offense, demoralization, way of using educational measures, correctional, resocialization

Abstract: An important consideration in the subject matter of the issue of responding to criminal behavior among minors is to use means specified by the law of educational, correctional and therapeutic education. The Polish system of dealing with juvenile perpetrators of criminal offense is based on the one side on the rehabilitational pedagogical model based on the provisions of the Law on juvenile justice, on the other side the model takes also into account the regulations of the Criminal Code, providing a unique responsibility of minors „like adults“. This article treats in its content the terms and conditions of the way of using educational correctional resocialization measures and their impact on juveniles, referring also to the situation which applies to the juvenile as an adult offender. Knowledge of such subjects will allow in practice a proper handling of juveniles and hence also the correct implementation of the fundamental rights entitlement of minors within their proper development and functioning in society.

II

PRAKTYKA EDUKACYJNA WSPÓŁCZESNEGO PEDAGOGA

NEUROPLASTYCZNOŚĆ MÓZGU WSPARCIEM ROZWOJOWYM DZIECKA WE WCZESNYM DZIECIŃSTWIE

WPROWADZENIE

Mózg człowieka pod wpływem uczenia się i doświadczeń ulega ciągłym zmianom i przeobrażeniom. Ta ciągła ewolucja stanowi fundament zmian strukturalnych zachodzących w komórkach nerwowych. R.D. Fields (2012) wskazuje, że dzięki tym zmianom każdy z nas wyposażony jest w mózg najlepiej odpowiadający warunkom środowiskowym – charakterystycznym dla danej jednostki.

Ta cudowna zdolność naszego mózgu do kształtowania się w okresie dzieciństwa aż do wczesnego wieku dorosłego zwiększa do maksimum szanse każdej jednostki na przeżycie, sukces [...] w jej obecnym środowisku, a nie środowisku [...], które zostało zapisane [...] przez dziedziczenie (Fields, 2012, s. 340).

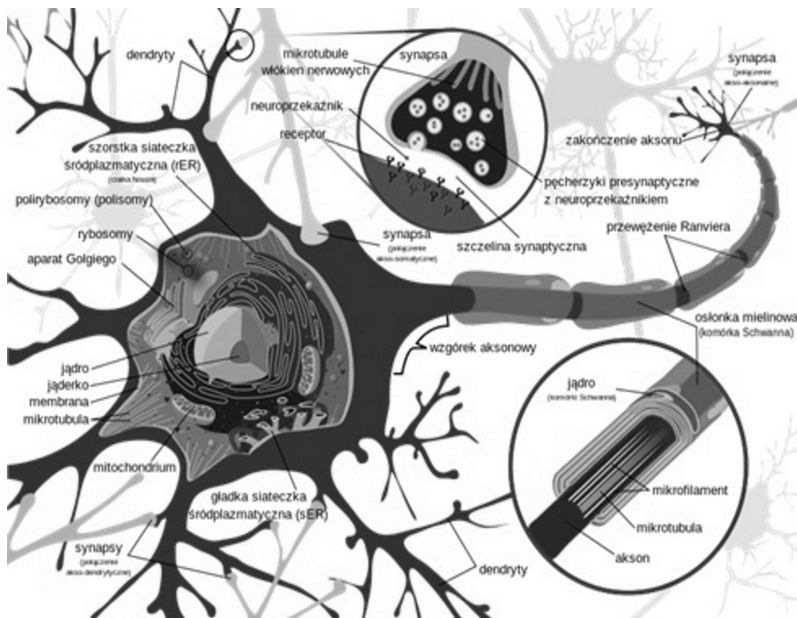
Wszystkie zmiany zachodzące w nas, nasza aktywność poznawcza, społeczna oraz przeżycia emocjonalne są odzwierciedlone w naszym mózgu. To w połączeniach nerwowych „zapisane” zostaną nabywane latami umiejętności i wiedza. Dlatego w szczególności sposób powinniśmy dbać o zintensyfikowanie psychofizycznych aktywności dziecka w różnych zakresach, by jego mózg mógł pracować wydajnie. W związku z tym dziecko, „osadzone” w przestrzeni stymulującej i pozwalającej na zdobywanie nowych doświadczeń, ma dużo większe szanse na wytworzenie większej liczby połączeń nerwowych niż dziecko żyjące w środowisku ograniczającym doświadczenia.

PODSTAWY ROZWOJOWE MÓZGU – MIKROANATOMIA NEURONU

Neuron (ryc. 1) to „cegiełka mózgu” – podstawowa komórka nerwowa zbudowana z ciała komórkowego oraz dwu wypustek nerwowych: aksonu oraz rozgałęzień – dendrytów. Przestrzeń pomiędzy neuronami wypełniają komórki gładkie, które produ-

* Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej.

kują osłonkę mielinową (Wróbel, 2012; Smith, 1988). Mielina to wielowarstwowa substancja nadająca istocie białej kolor, występująca strefowo i od węzła do węzła (przewężenia Ranviera), stanowiącego odsłonięty fragment aksonu. Miejsca nieosłonięte mieliną to „wycieki” sygnału z aksonu, co pozwala koordynować prędkość przepływu impulsów nerwowych. Formowanie osłonek mielinowych ma miejsce w różnych okresach rozwojowych człowieka. W okresie płodowym dochodzi do mielinizacji w nielicznych obszarach mózgu, po urodzeniu fala mielinizacji przesuwa się od tylnej części mózgu do przodu, najpóźniej dociera do płatów czołowych odpowiadających za rozumowanie przyczynowo-skutkowe oraz planowanie, czyli te elementy naszego poznania, które warunkowane są doświadczeniem (Fields, 2008).

Ryc. 1. Budowa wewnętrzna neuronu

Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Neuron>.

Mielinizacja komórek nerwowych polega na ich izolacji poprzez pokrycie mieliną, stanowiącą swoisty rodzaj izolatora przyczyniającego się do wzrostu przewodnictwa impulsów elektrycznych, a to z kolei warunkuje prędkość przekaźnictwa pomiędzy neuronami. (Blakemore i Frith, 2008; Strojnowski, 1989). To przekaźnictwo informacji za pośrednictwem synaps zakończonych aksonem stanowi podstawę pobudzenia określonych grup komórek nerwowych oraz warunkuje prawidłowe funkcjonowanie naszego mózgu. W tym miejscu zaznaczyć jednak należy, że akson najczęściej zakończony jest niezmielinizowanymi odgałęzieniami tworzącymi tzw. drzewo aksonowe. Drzewka oraz odgałęzienia boczne przekazują pobudzenia między neuronami stanowiącymi swoisty rodzaj dwóch baterii: jednej skierowanej do wewnątrz – neuron presynaptyczny i drugiej skierowanej na zewnątrz – neuron post-

synaptyczny (O'Shea, 2012; Wróbel, 2012). Miejscem, które umożliwia komunikację pomiędzy neuronami, są synapsy: elektryczna i chemiczna. Synapsy elektryczne są symetryczne, dlatego przekaz odbywa się dwukierunkowo; oznacza to, że każdy z tworzących je neuronów może być pre- i postsynaptyczny. Odpowiadają one za synchronizację sieci neuronalnych oraz pozwalają na bezpośredni przepływ informacji z neuronu do neuronu bez opóźnień czasowych. Natomiast synapsy chemiczne są niesymetryczne; odpowiadają za jednokierunkowy przekaz informacji z neuronu do neuronu lub tkanki efektorowej, czyli mięśni, naczyń krwionośnych oraz gruczołów. Przekaz informacji jest możliwy dzięki udziałowi substancji chemicznych neuroprzekazników lub neurotransmiterów. W związku z tym, że część pre- i postsynaptyczna rozdzielona jest szczeliną, przepływ informacji odbywa się z opóźnieniem czasowym (Skangiel-Kramaska, 2012). Pobudzenie synaptyczne warunkuje tworzenie połączeń synaptycznych oraz decyduje o ich trwałości. Nowe połączenia nerwowe powstają od momentu przyjścia dziecka na świat, co przyczynia się do wzrostu gęstości synaptycznej. Te połączenia, które są wykorzystywane, zostają utrwalane, natomiast połączenia niewykorzystywane zostają poddane tzw. synaptycznemu przycinaniu. Wczesne dzieciństwo to szczególnie okres rozwojowy, ponieważ następuje zwiększenie liczebności i rozrost wypustek nerwowych oraz połączeń pomiędzy komórkami (Kossut, 2012; Blakemore i Frith, 2008; Strojnowski, 1989).

J. Lichtman z Uniwersytetu Harvarda wraz ze swoim zespołem (za: Mikołuszko, 2013) stworzył kolorową mapę połączeń nerwowych fragmentu mózgu, nazywając ją konektomem (ang. *connection* – połączenie). „Pokolorował” on każdą komórkę mózgu innym kolorem, wykorzystując w tym celu geny kodujące barwne białka oraz enzymy wyłączające niektóre z nich. Nowa technika „*brainbow*” – „tęczomózg” pozwoliła na wykonywanie bardzo szczegółowych map połączeń, bowiem każda wypustka miała ten sam odcień co komórka macierzysta. Wykorzystując tę technikę, Lichtman z zespołem, badając fragmenty mózgów zwierząt, stwierdził, że wraz z wiekiem liczba połączeń spada, natomiast mózgi nowo narodzonych są przygotowane do działania, ponieważ są intensywnie okablowane, jednak o ostatecznej postaci połączeń decyduje doświadczenie.

PLASTYCZNOŚĆ MÓZGU I JEJ RODZAJE

Badania prowadzone przez J. Konorskiego (1948) stały się przełomowe dla badań dotyczących funkcjonowania układu nerwowego i pozwoliły na wysunięcie stwierdzenia, że:

Pierwszą własność, dzięki której komórki nerwowe reagują na nadchodzące impulsy określonym cyklem zmian, nazywamy pobudliwością, a zmiany powstające w ośrodkach w wyniku tej własności będziemy nazywać zmianami spowodowanymi pobudliwością. Drugą własność, dzięki której w określonych układach neuronów powstają trwałe przekształcenia funkcjonalne w wyniku określonych bodźców lub ich kombi-

nacji, będziemy nazywać plastycznością, a odpowiadające zmiany zmianami plastycznymi (Konorski, 1948, s. 79).

Rok później D.O. Hebb (1949) przedstawił swoją teorię neuropsychologiczną opartą na założeniu, że zmiany w połączeniach nerwowych zachodzą dzięki powtarzalnym pobudzeniom neuronu, które wywołują zmiany biochemiczne i anatomiczne, będące przyczyną wzmocnienia lub osłabienia połączeń neuronalnych. Współcześnie uznano, że ludzki mózg jest zdolny do regeneracji, co wynika z jego plastyczności, której efektem są zdolności do zmian funkcji torowania lub hamowania przewodnictwa synaptycznego oraz zmian w strukturach gałązek nerwowych aksonów, dendrytów oraz synaps, a ujawniają się w następstwie powtarzanych pobudzeń receptorów (Pachalska, Kaczmarek i Kropotov, 2014). Powstawanie i lokalizacja zmian plastycznych, jak wskazuje W. Radziwiłowicz (2004), uwarunkowana jest dwoma czynnikami. Pierwszy to indywidualna cecha danego neuronu, którego pobudzenie aktywuje jego genom, oraz gotowość do wywoływania plastycznych zmian synaptycznych. Czynnikiem drugim to współdziałanie neuronów i wynikający z tego kierunek zmian. Dlatego w wyniku uczenia się dochodzi do plastycznego wzmocnienia synaptycznych połączeń, które im są silniejsze i bardziej rozgałęzione, tym efektywność tego procesu nabywania nowej wiedzy i umiejętności jest większa.

Mózg dopasowuje się do warunków i okoliczności przez całe nasze życie, tzn. że nasze doświadczenia decydują o zmianach zachodzących w naszym mózgu, a to dostosowanie nazywamy **neuroplastycznością**. W wyniku doświadczeń powstają mapy korowe, które w oparciu o naszą wiedzę i umiejętności ulegają ciągłym przeobrażeniom (Spitzer, 2008). Neuroplastyczność to

trwałe zmiany własności komórek nerwowych, zachodzące pod wpływem działania bodźców ze środowiska lub uszkodzenia układu nerwowego. [...] jest definiowana jako cecha układu nerwowego, która zapewnia zmienność, uczenie się i pamięć, zdolności samonaprawy oraz możliwości adaptacji do warunków środowiskowych (Pachalska, Kaczmarek i Kropotov, 2014, s. 69).

To zdolność układu nerwowego do adaptacji do nowych okoliczności i informacji (Blakemore i Frith, 2008). Polega na optymalnym wykorzystaniu informacji poprzez przeorganizowanie układu analizującego (Gloksin, 1988). To neuronowe procesy reorganizacji mózgu uwarunkowane rodzajem sygnałów oraz wewnętrznych stanów czynnościowych. To przebudowywanie polega na powstawaniu nowych połączeń nerwowych, które z kolei mają wpływ na poprawę przetwarzania sygnałów wejściowych (Spitzer, 2008). Tak rozumiana plastyczność stanowi podstawę tworzenia pamięci i uczenia się (Vetulani, 2014). Polega na dostosowaniu układu nerwowego do zmian środowiska zewnętrznego lub wewnętrznego. Przejawia się tworzeniem nowych zakończeń aksonalnych w przypadku anatomicznej zmiany połączeń już istniejących. Ta reorganizacja może przybierać różne postacie (ryc. 2): kiełkowania, rozprzestrzeniania oraz przedłużania (Borkowska, 2006).